

Цоколенко О. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ВМІНЬ АНАЛІЗУВАТИ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МАГІСТРАНТАМИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглядаються питання формування вмінь аналізувати проведення навчальних занять під час проходження практики магістрантами у педагогічному університеті. Наведені схеми аналізу різного роду навчальних занять у педагогічних університетах.

Ключові слова: навчальні заняття, педагогічна практика, підготовка магістрів.

При підготовці викладачів освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” проводиться **педагогічна практика** у вищих навчальних закладах, науково-дослідних підрозділах навчальних закладів, науково-дослідних установах та організаціях НАПН України, науково-навчально-виробничих комплексах тощо. Ця педагогічна практика проводиться у другому семестрі навчання в магістратурі протягом дванадцяти тижнів без відриву від аудиторних занять. З урахуванням специфіки спеціальності можуть установлюватись інші терміни проведення практики.

Програмою педагогічної практики передбачено:

1. Відвідування лекцій і практичних (семінарських, лабораторних) занять провідних викладачів. Спостереження за методами викладання та активізації пізнавальної діяльності студентів.
2. Вивчення кафедральної навчально-методичної документації, планів наукової, навчально-виховної, організаційно-методичної роботи кафедри.
3. Підготовку і проведення, двох занять (лекції і семінарського (практичного) заняття чи лабораторної роботи).
4. Підготовку матеріалів для виступу на студентській науковій конференції або засіданні наукового гуртка чи проблемної групи за результатами дослідження з теми магістерської роботи.
5. Участь у складанні методичних розробок до проведення навчальних занять.

Головним **критерієм оцінки** результатів педагогічної практики повинні бути – **рівень сформованості професійно значущих і педагогічних умінь та рівень професійної спрямованості майбутніх викладачів** (зацікавленість в педагогічній професії, активність, творче та відповідальне відношення до роботи викладача тощо).

Під час відвідування лекцій, практичних, семінарських і лабораторних занять провідних викладачів майбутні магістри повинні навчитися проводити спостереження за методами викладання та активізації пізнавальної

діяльності студентів. Для цього їм потрібно використовувати відповідні поради.

I. Схема спостереження за лекцією у вищій школі:

1. Створення викладачем умов для реалізації навчальної програми.
2. Рівень попередньої підготовки студентів до заняття.
3. Наявність обладнання лекційного заняття, доцільність та ефективність його використання.
4. Аналіз мети і завдань лекції: освітніх, виховних, розвиваючих. Забезпечення їх взаємозв'язку.
5. Визначення місця даного лекційного заняття в темі, розділі, курсі. Зв'язок з попереднім матеріалом.
6. Урахування особливостей академічної групи при плануванні і проведенні лекції: кількість студентів, рівень їх підготовки тощо.
7. Специфіка даної лекції, її тип. Уплив на наступні заняття, розділи, теми. Об'єктивізація обраного типу лекції з точки зору розв'язання поставлених завдань.
8. Виділення в лекції головного, суттєвого. Об'єктивізація акцентованих понять, ідей, фактів тощо.
9. Знання викладачем психології педагогічного спілкування.
10. Рівень володіння інноваційними педагогічними технологіями.
11. Наявність контролю за засвоєнням студентами знань. Форми і методи їх здійснення.
12. Наявність у студентів мотивації до засвоєння матеріалу.
13. Співвідношення результатів із поставленою метою.

II. Схема психолого-педагогічного аналізу лекції.

1. Зміст лекції: науковість, відповідність сучасному рівню розвитку науки. Ідейна спрямованість – відбір змісту матеріалу, що викладається, висвітлення його з певних філософських позицій, визначення головних ідей світосприймального характеру, питання методології науки, зіставлення різноманітних концепцій. Активізація мислення, висунення проблемних питань, показ суперечностей упродовж лекції, ознайомлення з історією наукового пошуку, визначення проблем для значущості матеріалу та, його застосування в майбутній спеціальності – професійна спрямованість. Наявність матеріалу, якого немає в підручниках. Пояснення найбільш складних питань. Наявність завдань для самостійного відпрацювання матеріалу, зв'язків із попередніми лекціями, розділами курсу, внутрішньо предметних та міжпредметних зв'язків.

2. Методика читання лекції: чітка структура лекції, логіка викладу, повідомлення літератури до теми або до всього курсу. Доступність, аргументованість. Виокремлення головного у матеріалі та висновках.

Використання деяких прийомів закріплення – повторення, запитання на перевірку розуміння, засвоєння, підведення підсумків. Використання

інформаційно-комунікаційних засобів (у разі необхідності), застосування лектором опорних матеріалів (текст, конспект, окремі записи, відсутність опорних записів тощо).

3. Керівництво роботою студентів: допомога у веденні записів (зміна темпу: уповільнений темп за умов важливості виділення матеріалу), використання прийомів підтримки уваги – цікаві приклади, риторичні запитання, жарти тощо. Спонування до запитань з боку студентів.

4. Особистість лектора: знання предмету. Емоційність, голос, дикція. Якість, чіткість, забарвленість, грамотність мовлення. Зовнішній вигляд. Уміння триматися перед аудиторією. Уміння бачити та відчувати аудиторію, встановлювати з нею контакт.

5. Результати лекції: інформаційна цінність лекції. Виховний вплив. Досягнення дидактичних цілей.

III. Схема спостереження та психолого-педагогічного аналізу семінарського заняття.

1. Яке місце даного заняття в темі, розділі, курсі? Як воно пов'язане з попереднім, на що спирається? В чому специфіка даного заняття: який його тип? Як це заняття “працює” на наступні заняття, теми, розділи?

2. Які особливості академічної групи були враховані при плануванні даного заняття?

3. Які завдання розв'язувались на занятті: освітні, виховні, розвиваючі? Чи був забезпечений їх взаємозв'язок? Як ураховані в завданнях заняття особливості групи, окремих студентів?

4. Чи вибрана структура заняття була раціональна для розв'язання цих завдань? Чи раціонально був розподілений час на занятті? Чи був логічний взаємозв'язок між його частинами?

5. На чому (поняттях, ідеях, положеннях, фактах) робився головний акцент семінарського заняття й чому? Чи було виділено головне, суттєве?

6. Чи здійснювався диференційований підхід до студентів, ураховувалися їхні індивідуальні особливості?

7. Як було організовано контроль засвоєння студентами знань, умінь і навичок? У яких формах і якими методами здійснювався?

8. Як оцінювалися відповіді студентів, скільки і які оцінки були поставлені? Ступінь їх об'єктивності. Реакція студентів на них.

9. Чи забезпечувалась, і за рахунок чого, висока працездатність студентів упродовж заняття?

10. Чи підтримувалась сприятлива психологічна атмосфера спілкування? Як було реалізовано виховний вплив особистості викладача на студентів?

11. Як і за рахунок чого забезпечувався на занятті раціональний розподіл часу, попередження перевантаження студентів?

12. Які були продумані запасні методичні “ходи” на випадок

непередбачуваних ситуацій?

13. Чи вдалось повністю реалізувати всі поставлені завдання? Якщо не вдалося, то чому? Як можна в подальшому надолужити нереалізоване?

IV. Основні критерії оцінювання якості семінарського заняття.

1. Цілеспрямованість – висунення проблеми, намагання поєднати теоретичний матеріал з його практичним використанням у майбутній професійній діяльності.

2. Планування – виокремлення головних питань, пов'язаних з профілюючими дисциплінами, наявність новинок у списку літератури, тощо.

3. Організація семінару – вміння починати та підтримувати дискусію, конструктивний аналіз усіх відповідей студентів, наповненість навчального часу обговоренням проблем, поведінка самого викладача.

4. Стиль проведення семінару – пожвавлений, з постановкою гострих питань, з дискусією або млявий, який не викликає інтересу.

5. Ставлення викладача до студентів – поважне, врівноважене, в міру вимогливе, байдуже.

6. Ставлення студентів до викладача – поважне, байдуже, критичне.

7. Управління групою – викладач швидко встановлює контакт з учасниками семінару, впевнено та вільно тримається, взаємодія з групою носить педагогічно доцільний характер та охоплює всіх студентів чи, навпаки, робить багато зауважень, розмовляє на підвищених тонах, спирається в роботі на декількох студентів, а інші залишаються пасивними.

8. Коментарі та висновки викладача – кваліфіковані, доказові, переконливі, або, навпаки, некваліфіковані, неістотні, не містять у собі теоретичних зауважень.

V. Схема спостереження лабораторного заняття у вищій школі.

1. Аналіз мети і завдань лабораторного заняття, визначених викладачем.

2. Наявність необхідного і в достатній кількості обладнання навчального заняття, доцільність і ефективність його використання.

3. Етапи проведення лабораторного заняття:

А) організаційний етап: створення умов для реалізації завдань навчальної програми; рівень попередньої підготовки до заняття; наявність завдань, пов'язаних із проведенням лабораторного заняття.

Б) практичний етап: практична апробація програми; фіксування поточних результатів виконання завдань студентами (фронтально, малими творчими групами, парами).

4. Діяльність викладача та реалізації ним педагогічних функцій на занятті:

- інформаційно-комунікативна функція;
- організаційно-мотиваційна функція;
- контроль-оцінна функція;

- труднощі, які мали місце під час проведення лабораторного заняття;
- готовність викладача своєчасно реагувати на те, якої допомоги потребують студенти (у програмі виконання завдань, в організації навчальної діяльності, в методичних рекомендаціях);

- здатність аналізувати проблеми і проблемні ситуації;

- наявність творчого підходу;

- знання психології педагогічного спілкування;

- рівень володіння педагогічними інноваційними технологіями.

5. Діяльність студентів під час заняття:

- наявність чіткої мотивації до виконання лабораторних завдань;

- ступінь активності і самостійності;

- результативність і своєчасність виконання завдань;

- особливості індивідуального стилю роботи.

6. Узагальнюючий етап:

А) оформлення результатів лабораторного заняття;

Б) співвіднесення результатів із поставленою метою;

В) оцінка викладачем результатів діяльності студентів.

VI. Схема спостереження та психолого-педагогічного аналізу практичного заняття у вищій школі.

1. Загальні відомості про практичне заняття:

- тема практичного заняття, її зв'язок з попередніми і наступними лекційно-семінарськими заняттями, місце у відповідному розділі;

- форма, тип практичного заняття, його структура, відповідність темі та поставленій меті;

- рівень досягнення мети та отримані результати, умови, чинники, що сприяли цьому;

- сильні та слабкі сторони, досягнення, загальні враження.

2. Підготовка викладача до організації практичного заняття: визначення структури, використання фахової та методичної літератури, підготовка дидактичного та роздаткового матеріалу.

3. Постановка мети, завдань практичного заняття як кінцевого результату, необхідного для досягнення викладачем і студентами, створення у студентів установки на досягненні мети.

4. Розробка практичних завдань, розвиток особистісного ставлення студентів до нього:

- раціональний відбір наукових, засадничих знань, понять, фактів, що складають основу розвитку практичних умінь і навичок студентів, застосування теоретичних знань на практиці;

- спрямованість змісту завдань на розгляд професійно значущих проблем, їх актуальність для життя студентів, задоволення їхніх пізнавальних і особистісних потреб та інтересів;

- відповідність змісту практичних завдань рівню розвитку студентів,

їхнім пізнавальним можливостям;

- стимулювання інтересу студентів до виконання практичних завдань (новизна умінь, їхня різностороння значущість, можливість для творчої самореалізації, формування індивідуального стилю діяльності);

- інтегрування змісту практичних завдань з теоретичним навчальним матеріалом, із іншими темами, навчальними курсами і спецкурсами.

5. Застосування методів, прийомів, засобів, форм організації навчально-практичної діяльності студентів та їх творче, цілеспрямоване поєднання, активізація задумів і дій студентів, стимулювання їх до критичного та творчого мислення, вияву власної позиції, поглядів, самостійного пошуку і дослідження.

6. Діяльність викладача:

- актуалізація опорних знань, умінь і навичок студентів;
- проведення інструктажу щодо виконання практичного завдання, форми звітності;

- ставлення до студентів, наявність позитивної установки;

- стиль діяльності та поведінки викладача, його комунікативні вміння, відкритість, щирість, знаходження контакту зі студентами, вияв педагогічного такту в організації співпраці зі студентами.

7. Діяльність студентів:

- ставлення студентів до процесу навчання, застосованих форм, методів організації навчально-практичної діяльності, їхня мотивація;

- ставлення до особистості викладача.

8. Організація міжособистісної взаємодії студентів і розвиток їхніх взаємин:

- створення психологічно комфортного середовища на практичному занятті;

- застосування різноманітних форм співробітництва, міжособистісної взаємодії студентів (дискусії, діалоги, групові форми, колективна робота тощо).

9. Організація зворотного зв'язку:

- методи, прийоми організації зворотного зв'язку на кожному етапі практичного заняття;

- перевірка викладачем рівня сформованості знань і умінь студентів, оперування при цьому теоретичними знаннями;

- застосування зворотного зв'язку для усвідомлення особливостей діяльності, практичного мислення студентів, мотивації їхнього навчання з метою удосконалення організації практичних занять;

- об'єктивність оцінювання індивідуальних особливостей навчально-практичної діяльності студентів;

- мотивація оцінок студентів без елементів критики особистості;

- загальні висновки (пропозиції і поради щодо вдосконалення

підготовки і проведення наступних практичних занять).

У своєму звіті про проходження педагогічної практики магістрант повинен відобразити, які заняття він відвідував, яку участь брав в їх обговорення, що дали результати відвідування і обговорення.

Використана література:

1. Осадчук Л. А. Методика преподавания физики: Дидактические основы / Л. А. Осадчук. – Киев-Одесса : Вища школа, 1984. – 350 с.
2. Сиротюк В. Д. Наскрізна програма практики студентів напряду підготовки – 0701 ФІЗИКА спеціальності – 6.070101, 7.070101, 8.070101 ФІЗИКА / В. Д. Сиротюк, О. А. Цоколенко // Збірник наскрізних програм практик студентів за спеціальностями університету / редкол. : В. П. Андрущенко, В. П. Бех, Г. І. Волинка [та ін.] ; Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-до НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 489 с. – С. 365-377.
3. Сиротюк В. Д. Педагогічна практика студентів як складова підготовки майбутніх учителів фізики / В. Д. Сиротюк, О. А. Цоколенко, Н. С. Сичевська // Науковий вісник УжНУ. Серія : Педагогіка. Соціологія. Методична робота. – 2008. – Випуск 14. – С. 140-143.

ЦОКОЛЕНКО О. А. Формирование умений анализировать проведение учебных занятий во время прохождения практики магистрантами в педагогическом университете.

В статье рассматриваются вопросы формирования умений анализировать проведение учебных занятий во время прохождения практики магистрантами в педагогическом университете. Приведены схемы анализа разного рода учебных занятий в педагогических университетах.

Ключевые слова: учебные занятия, педагогическая практика, подготовка магистров.

SOKOLENKO O. A. Forming of abilities to analyse the leadthrough of lessons during doing practical work by master-degree students in a pedagogical university.

The questions of forming of abilities to analyse the leadthrough of lessons during passing of practice of master's degrees in a pedagogical university are examined in the article. The charts of analysis of different line of educational business are resulted in pedagogical universities.

Keywords: lessons, pedagogical practice, preparation of master's degrees.